

Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium

Szabadka, Fasizmus áldozatainak tere 21.

Érettségi dolgozat retorikából
Pénzért cukorba mártva
Pocahontas eredeti története és annak
továbbélése a populáris kultúrában

Mentor:

Petra Bakos Jarrett

Tanuló:

Laci Renáta, IV.A

Szabadka, 2011, május

Tartalomjegyzék:

BEVEZETÉS	- 3 -
ÁLDOZATBÓL HERCEGNŐ	- 5 -
PÉNZÉRT CUKORBA MÁRTVA.....	- 17 -
POCAHONTAS – RAJZFILM ÉS VALÓSÁG	- 18 -
POCAHONTAS A DISNEY NŐ ALAKJAI KÖZÖTT.....	- 25 -
POCAHONTAS, AHOGYAN ŐK LÁTJÁK.....	- 27 -
BEFEJEZÉS	- 30 -
FELHASZNÁLT FORRÁSOK JEGYZÉKE:	- 31 -

Bevezetés

Dolgozatom célja Pocahontas eredeti történetének részletes rekonstruálása, a Pocahontas történetéből készült rajzfilmek elemzése és történelmi ferdtések kiemelése, a torzításokhoz vezető okok feltárása, valamint Pocahontas populáris kultúrában való megjelenésének a vizsgálata.

Ennek során a történettel kapcsolatban kialakult/kialakított faji és nemi sztereotípiákról is említést teszek, illetve rátérek a Disney-rajzfilmek által felkínált női szerepmoделlek vizsgálatára, melyek közül a Pocahontasra vonatkozó tulajdonságokat emelem ki.

Nagyobb mennyiségű szakirodalom főleg angol nyelven állt a rendelkezésemre, ezért a dolgozomban a saját fordításaimat használok fel. Az első részben Helen C. Rountree tanulmánya alapján mutatom be az amerikai őslakosok, ezen belül a Powhatan törzs szokásait és első találkozásukat az angol telepesekkel.

Fontosnak tartottam Pocahontas történetét az indiánok szemszögéből is megismerni azok után, hogy a Disney Stúdió rajzfilmjei Pocahontas történetét egy fehér-központú tündérmesévé formálták át.

Az egész bonyodalom John Smith feljegyzéseivel kezdődött. Három különböző feljegyzés maradt fent, amelyek jelentősen eltérnek egymástól. A legutolsót Pocahontas és John Rolfe (Pocahontas férje, angol telepes) halála után adták ki Angliában, ezért nem volt senki, aki megcáfolhatta volna a hitelességét. Míg az első feljegyzésben említés sincs Pocahontasról, John Smith a harmadikban már igazi megmentőként ír róla. Ezt az állítást azonban azóta már megcáfolták, mégis erre alapoz a Pocahontas c. rajzfilm.

Ábra 1 - Pocahontas

Pocahontas továbbélését a populáris kultúrában Peggy Lee *Fever* c. számában, a híres *Addams family 2.* részében és az *Avatar* c. filmben mutatom be. Más-más műfajok más-más módon elevenítettek fel részleteket Pocahontas történetéből. Épp ez miatt izgalmas kísérni ezeket az átdolgozásokat.

Azért választottam dolgozatom témájának Pocahontas történetét, mert számomra sokáig csak a Disney rajzfilmekből volt ismerős a neve, és amikor megtudtam, hogy ő egy létező személy volt, kíváncsi lettem, hogy vajon mennyire tükrözik a rajzfilmek a valóságot. Sajnos azzal kellett szembesülnöm, hogy egyáltalán nem. De az a Pocahontas történet, amit a dolgozatom írása során ismertem meg, sokkal szimpatikusabb számomra. Éppen azért mert nem követ sablonokat és nem egy tipikus szerelmi románc. Tanúságot tesz a nők szerepéről és helyzetéről egy olyan kultúrában, amely manapság csak rezervátumokban él. Ezek után igazán bosszantott, hogy a Disney Stúdió ilyen cukormázba bugyolálta e kivételes nő történetét.

Áldozatból hercegnő

Pocahontas annak ellenére, hogy nem királyi családból származik, a Disney Stúdiótól mégis hercegnői címet kapott. Az indok nagyon egyszerű: ő a törzsfőnök lánya. Pocahontast viszont már a rajzfilmek elkészítése előtt szerették hercegnőként emlegetni. Ennek azonban sokkal bonyolultabb kulturális, szociológiai és történelmi okai vannak.

A XIX. század végén a virginiaiak elég sajátosan kezelték a kolonizáció és a faji tisztaság kérdését. Ezért találták John Smith utolsó Pocahontasról szóló feljegyzését igen hasznosnak. A Pocahontas legenda, amit John Smith a *Generall Historie* c. kötetébe foglalt, volt akkoriban a legelérhetőbb és legmegbízhatóbbnak tűnő leírás a Jamestowni kolónia korai időszakáról. Smith ebben a szövegében hősként tüntette fel Pocahontast. A feljegyzés első nyomtatott változata 7 évvel a lány halála után jelent meg, így ekkor még senki nem vonhatta kétségbe Smith igazát. Később ezeket a feljegyzéseket újra kiadták, és ezt tekintették a kutatók mérvadónak. A virginiai elit azért is kedvelte Smith feljegyzéseinek ezt a harmadik változatát¹, mert Smith hitelességét elismerve bizonyítani tudták faji tisztaságukat.

Ebben a nyíltan rasszista időszakban, a huszadik századi Amerikában ugyanis elfogadták az ún. „one-drop-rule”-t (egy-csepp szabály)². Ez azt jelentette, hogy aki rendelkezett akár távoli afrikai vagy indián összel, nem számított fehér embernek. Pocahontas leszármazottai, közöttük sok tehetős virginiai, emiatt nem tudott boldogulni. A megoldás az volt, hogy Pocahontast hercegnőnek és a kolónia megmentőjének kiáltották ki, megkülönböztetve őt

Ábra 2 – Pocahontas szobra Jamestownban

¹ John Smith három különböző feljegyzést készített a Jamestown-i eseményekről, 1608-ban, 1612-ben és 1624-ben

² A faji integritásról szóló törvényt először Virginiában fogadták el 1924. március 20-án, majd más államok is bevezették. Forrás: http://www.blackhistory.com/cgi-bin/blog.cgi?blog_id=63228&cid=56 2011.04.30.

ezzel a többi virginiai őslakostól. Ezután a leszármazottai emelt fővel járhattak, utazhattak a „csak fehérek” számára fenntartott vonatokon és a diszkrimináció egyéb formái alól is felszabadultak – illetve egyéb formáit is élvezhették.

Ha nem hercegnő, akkor mi volt Pocahontas eredeti státusza a törzsben?

Születésének körülményei ismeretlenek, csak az édesapjáról maradtak fent információk. Powhatan volt a mai Kelet-Virginia területét képező vidékek törzsfőnöke. Más Észak-Amerikai törzsekhez hasonlóan a Powhatan indiánok szintén matriarchális társadalomban éltek, Powhatan is anyai ágon került a trónra.

Az anyai ágat követve Powhatan örökösei a fivérei, azután a nővérei, azután a legidősebb nővérenek a leszármazottai és végül a saját fiai és lányai. Pocahontas tehát egyáltalán nem volt közel a trónhoz.

Gyermekkorát édesanyjánál töltötte, aki Powhatan ideiglenes felesége volt. Powhatannak ugyanis több felesége volt, s miután egy feleség megszülte gyermekét, a gyermekkel együtt visszaköltözött a saját családjához. Néhány évvel később a gyermekek visszaköltöztek Powhatanhoz, az anyák pedig szabadon újra férjhez mehettek.³

Pocahontas úgy nőtt fel, hogy ugyanazokat a munkákat kellett végeznie, mint a többi indián nőnek. Minden munkában részt kellett vállalnia, annak tudatában, hogy ha majd visszaköltözik Powhatanhoz, a féltestvérei fogják felügyelni a munkáját. Ebből következtek arra, hogy Pocahontas is megtanult kukoricát, babot és tököt termesztani, értett a gyógynövényekhez, tudott evezni, kötelet készíteni, szőni és fazekaskodni, tűzifát gyűjtött, főzött, bőrből ruhákat készített és vigyázott a háztartásban élő fiatalabb gyerekekre. Nem részesült hercegnői bánásmódban.

Néhány év után Pocahontas visszaköltözött édesapjához, akít addig csak ritkán látott. A testőrök és a tanácsadók mellett Pocahontas új otthona tele volt fiatal nőkkel, akik a törzsfőnök figyelméért versengtek, valamint féltestvérekkel, akiknek pozíciója szintén a Powhatannal való viszonyuktól függött.

Pocahontas kitartásával és eleveenségével kiemelkedett társai közül, így Powhatan kedvenc gyermeke lett. A Pocahontas nevet is itt ragasztották rá, jelentése: kis csintalan.

³Pocahontas gyerekkoráról nincsenek pontos adatok, de Helen C. Rountree tanulmányából vélhetően ő is a Powhatan törzsi szokásoknak megfelelően nevelkedett
Sifters – Native American Women's Life, Oxford University Press, 2001, 15-17old.

Pocahontas életén azonban ez a pozíció sem változtatott sokat. Ugyanazokat a feladatokat látta el, mint a többi indián nő.

Nevéhez bizonyára a legtöbben Disney Stúdió által rajzolt indiánlányt társítják. Hosszú, koromfekete haj, vékony derék, hosszú lábak, vállkivillantós miniruha és egy vagány tetkó a karján. És persze a gyönyörű türkizkék nyakék, amit a rajzfilm szerint az elhunyt édesanyja hagyott rá.

A valóságban a Powhatan törzsbeli indián lányoknak az első menarcheig a hajuk le volt borotváltva, mindössze a tarkónál hagytak meg egy hajtincset. Kizárólag kagylóból készült ékszert viseltek magukon és piros arcfestéket, ruhát nem.

Az viszont kétségtelen, hogy Pocahontas és John Smith találkozott egymással. Hogyan történt mindez? Valóban szerelem volt első látásra?

1607. május 6-án három angol hajó érte el a Chesapeake öblöt. A tengertől 40 mérföldnyire, egy folyó mentén körülbelül 100 ember telepedett le, annak reményében, hogy átjárót találhatnak Ázsiához és elbűjíthatnak a portyázó spanyolok előtt. A folyót Jamesnek nevezték el, a kolóniát pedig Jamestownnak. Erődöt építettek, nádfedeles kunyhókat, egy raktárházat és egy templomot. A legtöbben városi férfiak voltak, emiatt nem értettek a gazdálkodáshoz, a fizikai munkát pedig megvetették. Azért hagyták ott a hazájukat, hogy aranyat találjanak. Mivel nem voltak megfelelő ismereteik, így nem tudták kihasználni az élelemben gazdag vidék előnyeit. Ráadásul az Angliából érkező utánpótlás bizonytalan volt, ezért csak a hatékony irányítás és az indiánokkal való kereskedés tette lehetővé számukra a túlélést⁴.

A telepések vezetője John Smith kapitány volt, aki korábban az osztrákok oldalán harcolt a törökök ellen. Amikor megsebesült, a törökök foglyul ejtették és Törökországban raboskodott. A börtönből sikeresen megszökött, majd

Ábra 3 – John Smith portréja

⁴ George Brown Tindall and David E. Shi, *America – A Narrative History*, W W Norton & Company, 1984, 54-59

Oroszországon keresztül menekülve Afrika partjaihoz hajózott. Ott megismerkedett egy úrinővel, aki segítette visszatérését Angliába. A Virginia Társaság⁵, látva Smith hősiességét, a lakossági tanács tagjává választotta, azzal a céllal, hogy egy új kolóniát hozzon létre Amerikában.

Sem Powhatan, sem Pocahontas nem látott európai embert mindaddig, amíg John Smith-et fogolyként Werowocomocóba nem vitték. A rajzfilmmel ellentétben, Smith nem azért esett fogságba, mert a hős kapitány meg akarta menteni barátja életét. A rajzfilmben ráadásul Pocahontas és Smith már a fogság előtt szerelmesek voltak egymásba.

1607-ben a telepeseknek nem volt jó termésük, ezért Smith egy kis csapattal együtt útnak indult, hogy a szomszédos Chickahominy törzstől kukoricát kérjen kölcsön. A Chickahominy törzs nem tartozott Powhatan fennhatósága alá, és szándékukban állt szövetséget kötni a telepesekkel. Powhatan ellenezte a szövetség létrehozását, ezért a Smith-et és embereit a harmadik expedíciójukon megtámadták. A férfi rabok sorsa a halálra kínzás volt. Smith-et Powhatan testvére, Opechancanough, Werowocomocóba vitte.

A történet szálait John Smith feljegyzéseinek különbözősége kavarja össze. Első jelentését 6 hónappal a fogsága után írja a Virginia Társaságnak, ahol azt állítja, hogy Powhatan idegen magasztossággént ünnepeltette és szövetséget kötött vele, majd visszakísértette Jamestownba. Smith azt is kijelenti, hogy nem érte semmiféle kár. Pocahontasról nem tesz említést, bár feltehetőleg ő is jelen volt. Az 1612-es beszámoló jóval rövidebb volt, ezt tulajdonképpen Smith barátai írták, azzal a céllal, hogy Angliában publikálják. Ez szerint Smith „lenyűgözte” a „hiszékeny” indiánokat, köztük Powhatant is, és miután barátságot kötöttek, az indiánok barátságosan visszakísérték őt Jamestownba. Pocahontasról még itt sincs említés. Aztán Smith még egy jelentést írt, 1624-ben, ahol először tünteti fel megmentőjeként Pocahontast. Ebben a feljegyzésben leírja, hogy először körbevitték Powhatan területein, majd a sámán egy szertartáson ártalmatlanította, mivel nem engedhetett egy feltehetően veszélyes személyt Powhatan közelébe. Powhatan igazi méltósággal bánt Smith-tel, majd miután értekezett a tanácsadóival, kiszámíthatatlan vadember lett belőle és

⁵ Virginia Társaság (Virginia Company) a Virginia Company of London és a Virginia Company of Plymouth részvénytársaságok egyesülésével jött létre, I. Jakab angol király engedélyezte azzal a céllal, hogy gyarmatokat hozzanak létre Észak-Amerika partjainál, http://www.preservationvirginia.org/rediscovery/page.php?page_id=22
2011.04.27.

elrendelte, hogy Smith-et azonnal végezzék ki. Ettől végzettől mentette meg Pocahontas.

Ebben a feljegyzésben azonban két dolog is helytelen. Elsősorban, a virginiai angloquianoknak nem volt szokásuk először valakit ünnepelni majd tanácskozással arról dönteni, hogy megöljék-e vagy sem, főleg nem az után, hogy a nagyhatalmú sámán ártatlannak nyilvánította. Az ünneplés ugyan végződhet hirtelen rajtaütéssel, de az ünneplés, tárgyalás és végül a kivégzés folyamata nem logikus. Másodszor, a Smith-re kiszabott ítélet. A Powhatan indiánok csak a saját embereiket büntették ilyen ítélettel, az ellenséget lassan kínozták halálra. Elképzelhető, hogy Powhatan próbára tette Smith bátorságát, de sohasem veszélyeztette az életét. Tehát Pocahontasnak nem kellett megmentenie Smith életét, ráadásul valószínűleg nem is tehetett volna, mert az ő pozíciója is bizonytalan volt a törzsben.

A beszámoló szerint Pocahontas cselekedete teljesen megváltoztatta Powhatan gondolkodását, aki ettől fogva szövetségest látott Smith-ben. Powhatan kivárás politikája is megerősíti azt az elképzelést, hogy szövetséget akart kötni az angolokkal. Ehhez azonban nem volt szükséges hirtelen változás.

Az angol-Powhatan szövetség a kezdetektől fogva meglehetősen ingatag volt, mivel mindkét fél szeretett volna domináns lenni, de az angoloknak inkább szükségük volt Powhatan barátságára. A Powhatan törzs megmentette a kolóniát az éhínségtől, de nem jóindulatból. Powhatan megkísérelte adósságba kényszeríteni az angolokat azáltal, hogy nagy mennyiségű élelmet adott nekik, amiért cserébe fegyvereket várt az angoloktól. A várt fegyverek elmaradtak, a szomszédos indiánok pedig folyamatosan bosszantották a telepeseket. Az angolok néhány indiánt fogságba ejtettek, értük küldte el Powhatan Pocahontast egy hadi futár kíséretében, annak a jeléül, hogy megbízik a telepésekben.

Smith 1608-as feljegyzésében ekkor bukkant fel először Pocahontas, és ez a feljegyzés az események közelsége miatt megbízhatóbbnak bizonyul, ráadásul ezt a feljegyzést Smith nem publikációra szánta. Pocahontast tinédzser korú gyermekként írja le. Ez volt tehát az első találkozásuk. Smith ellenségei azt latolgatták, hogy Smith feleségül akarja venni Pocahontast, hogy ő maga is Powhatan örököse legyen. A barátai az 1612-es feljegyzésben ezt megcáfolták, és azt állították, hogy Smith és Pocahontas csak néhányszor találkozott a békeidők alatt.

1608 telén az angolok ismét Powhatan városába látogattak, ahol Pocahontas is szórakoztatta a vendégeket, a hangsúly viszont ezúttal is az apján volt. Az angolok

Jakab király vazallusává akarták koronázni, Powhatan viszont, megértve szándékukat, nem volt együttműködő, a szövetség ezért felbomlott. Ezek után Pocahontas valószínűleg nem ment többet a kolóniába.

A telepeseknek újra az éhezéssel kellett szembenéznük, és Powhatan ezt nagyon jól tudta. Meghívta őket a városába azzal a szándékkal, hogy rajtuk üssön. John Smith pedig terveket készített, hogy kirabolhassák Powhatan raktárházait. A nagy napon több kisebb csatározás történt. Az 1624-es feljegyzés szerint Powhatan az első csatározás után látszólag el akarta simítani az ügyet és újra rajtaütni a telepeseken. A feljegyzés azt is említi, hogy Pocahontas figyelmezteti Smith-et a csapdáról. Ám egy katonai tapasztalatokban gazdag embernek erre nem is lett volna szüksége. A csatározásokat az angolok nyerték, megszerezték az élelmet, ráadásul több indián városkát is kifosztottak. Powhatan és háztartása ezután elhagyta Werowocomocot, nyugat felé indult a Chichahominy folyón felfelé, ahová az angol csónakok nem követhették. Pocahontas is természetesen az apjával tartott.

John Smith 1609 októberében egy sérülés következtében vissza kellett térnie Angliába. Smith sem az indiánoktól, sem Pocahontastól nem vett érzékeny búcsút. Pocahontas nem járt többé Jamestownban, bár ennek oka inkább a távolság és az indiánok és a telepesek közötti feszültség, mint Smith távozása.

William Strachey⁶ 1612-es feljegyzésében bukkan fel újra Pocahontas, akkor már házasként. Pocahontas férje Kocoum volt, egy közönséges harcos, ezért Pocahontas már nem töltött be politikailag fontos szerepet a törzsben. Ellentétben a testvérével, aki 11 évesen feleségül ment a trónörököshöz.

⁶ William Strachey: angol író, írásai az első források Észak-Amerikai kolonizációjáról. Sir Thomas Gate-tel (kormányzó 1610-ben, majd helyettes kormányzó 1611-1614 között) együtt érkezett Virginába http://www.preservationvirginia.org/rediscovery/page.php?page_id=184 2011.04.27.

Smith és Strachey Powhatan törzsi szokásokról szóló feljegyzései alapján rekonstruálható az, hogy hogyan történt Pocahontas és Kocoum házassága. Strachey megemlíti azt is, hogy ugyan a férfiak voltak a kezdeményező felek, de a nőknek joguk volt eldönteni, hogy szeretnének-e házasságot kötni. Ebből következtethető tehát, hogy a Kocoummal való házasság Pocahontas szabad döntése volt.

Kocoumnak először is bizonyítania kellett, hogy el tudja majd tartani a leendő feleségét. A Powhatan nők számára a vadászatban való sikerek voltak a legnagyobb értékek. Ezután Powhatan engedélyét kellett kérni a házassághoz, majd más férfi rokonaival együtt alkudozott Powhatannal a menyasszony értékéről, a javakról, amit a férj ajándékozott Powhatannak, kárpótolva őt lányának és a lánya munkaerejének elvesztéséért. Ezek után Kocoum hozzálátott a megbeszélte javak felhalmozásához. A kijelölt napon Pocahontas szülei a lányt Kocoum szülővárosába vitték. A pár ekkor kezdet főg, felettük pedig Powhatan egy kagylófüzért eltör. Ezt az ünneplés követte. Végül a lány szülei hazamentek, hátrahagyva őt Kocoummal és családjával. Pocahontas soha többé nem élt együtt az édesapjával.

A házasság életéről nem maradtak fenn adatok: nem tudni hol éltek, született-e gyermekük, sem azt, hogy hogyan boldogult Pocahontas az új családjában. Valószínűleg időnként meglátogatta Powhatant, de a „kedvenc” gyermek szerepét már valaki más töltötte be.

A telepések és az indiánok közötti ellenségeskedés miatt Pocahontas ismét megjelent a feljegyzésekben. Fogolyként ugyan már nem volt ugyanolyan értékes, mint a házassága előtt, de az angolok számára még mindig ő volt az elsőszámú áldozat. A nehézséget az elrablása okozta, erre viszont kiváló alkalmat adtak Pocahontas rendszeres látogatásai. Az indiánok életében fontos szerepet játszott a rokonsággal és a barátokkal való kapcsolattartás. 1613 áprilisában Samuel Argall⁷ angol kapitány épp a Potomac folyón hajózott, amikor megtudta, hogy Pocahontas épp a közelben látogatja meg barátait. Argall egyszerűen megvesztegette a helyi törzsfőnököt és feleségeit, hogy segítsenek neki felcsalni Pocahontast a hajójára. Pocahontas bele is sétált a csapdába, majd közölték vele, hogy Jamestownig nem hagyhatja el a hajót.

⁷ Samuel Argall Virginia helyettes kormányzója 1617-1619 között
Forrás: http://www.encyclopediavirginia.org/Argall_Samuel_bap_1580-1626
2011.03.03.

Az angolok azonnal megüzenték Pocahontas elrablását a törzsfőnöknek, Powhatan pedig három hónapig tartózkodott a válaszadástól. Az angolok a fegyvereiket követelték vissza az indiánoktól Pocahontasért cserébe. Az indiánok visszaszolgáltattak néhány darabot, az összeset azonban nem voltak hajlandóak, így a tárgyalásoknak vége szakadt. Pocahontas Jamestownban maradt.

Pocahontas ekkor körülbelül 17-18 éves lehetett, és 20 hónapon keresztül kényszeríthették bele a koloniális angol kultúrába. Ez idő alatt teljesen el volt zárva a családjától és szeretteitől, a fogoly státusza miatt pedig a figyelem középpontjába került. Fogvatartói azt szerették volna, ha önkéntesen megtér az angol egyházhoz, mintegy igazolva, hogy az angol életstílus jobb az őslakosokénál. A telepesek hittek a kultúrájuk és vallásuk felsőbbrendűségében, és ezt nem késlekedtek közölni a lánnyal.

Pocahontast fogvatartása alatt úgy kezelték, mint egy különösen fontos személyt, nem pedig úgy, mint egy hétköznapi ember feleségét. A fizikai munka alól ugyan felmentették, Pocahontas életét mégiscsak megnehezítette az, hogy a sajátjánál sokkal melegebb ruhákat kellett viselnie, a fürdésre pedig kevesebb lehetősége volt. Egy masszív angol házban szállásolták el, az ételt tányéron, fém evőeszközökkel szolgálták fel neki. Pocahontas egy idő után kételkedni kezdett Powhatan katonai erejében. A Powhatan indiánok és az angol telepesek megközelítőleg egyforma erősek voltak azokban az években. Pocahontas kétségének oka az lehetett, hogy Powhatan késleltette a kiváltását. Ezenfelül még egy fontos oka volt Pocahontas kételkedéseinek, ami nem más, mint az, hogy gyengéd szálak fűzték angol tanítójához.

John Rolfe egy 28 éves özvegy ember volt, aki úton Virginiába elveszítette feleségét és újszülött gyermeküket. A történetek után a kolóniában csak a vagyonszerzésre összpontosított. Úriember volt, bár nem túl gazdag, mindaddig, amíg nem segített a dohány beszerzésében, ami a telepesek fő kiviteli árucikke lett. Rolfe mélyen vallásos ember volt és kétségtelenül őszinte érdeke volt egy „pogány” nő megtérítése. Pocahontas és John Rolfe között kölcsönös vonzalom alakult ki, és a lány végül maga kérte megkeresztelését, ami az egyetlen lehetséges utat jelentette a házassághoz.

Törvényes értelemben egyikőjük sem volt igazán szabad egy házassághoz. John Rolfe jövőbelije tulajdonképpen egy politikai fogoly volt, ezért a kolónia kormányzójától kellett engedélyt kérnie, hogy feleségül vehesse. Ráadásul Pocahontas a telepesek szemében még mindig az apja tulajdona volt, sőt az

Ábra 4 – Pocahontas megkeresztelése

indián törvények szerint házas, de az angolok figyelmen kívül hagyták ezeket a törvényeket. A korabeli feljegyzések csak a Powhatanól való engedélykérés kísérletét említik. Pocahontas elrablása és elhúzódtartózkodása az angoloknál a Powhatan standardok szerint valószínűleg válásnak számított. Az apja engedélye talán egyáltalán nem is volt szükséges, viszont az angolok fegyverszünetet akartak és ez egy kiváló lehetőség volt rá.

1614 márciusában Sir Thomas Dale kormányzó Pocahontasszal, John Rolfe-fal és katonákkal együtt Powhatan új fővárosába hajózott. A kormányzó, Pocahontas és Rolfe egy kísérővel mentek előre és béketárgyalásokba kezdtek Powhatan testvérével, Opechancanough-val. Dale később azt írta, hogy Pocahontas annyira megsértette a kiváltásának késleltetése, hogy a lány azzal fenyegetőzött, hogy az angolokkal marad, akik „szeretik” őt. A kísérő, Ralph Hamor⁸, azt jegyezte fel, hogy Pocahontas két féltestvére jött a lány elé, hogy megbizonyosodjanak az állapotáról. Pocahontas elmondta nekik, hogy szeretne feleségül menni John Rolfe-hoz. Az esküvő kérdését azonnal bevették a tárgyalásokba, ennek ellenére Powhatan továbbra is késlekedett a válasszal. Az angol tárgyalófelek visszatértek Jamestownba, Powhatan pedig néhány nappal később megüzente a nász jóváhagyását és a többi feltétel elfogadását.

⁸ Ralph Hamor: angol telepes

Forrás: <http://www.vahistorical.org/cole/3.3.htm> 2011.03.20.

Pocahontast 1614-ben keresztelték meg és ekkor vette fel a bibliai Rebecca nevet. Ezután felfedte a telepések előtt valódi indián nevét is. A megkeresztelkedése után azonnal feleségül ment John Rolfe-hoz. Pocahontas házassága egy békés időszak kezdetét jelentette. Az angolok ugyanúgy, mint az indiánok, értékelték a politikai indokok mentén kötött házasságokat, hiszen az ő monarchiájukban is gyakori eset volt, hogy a szövetségeket érdekházassággal erősítették meg. Az akkori királyuk, I. Jakab és Dániai Anna házassága is így jött létre. Sir Thomas Dale kormányzó nem sokkal ezután kérte meg

Ábra 5 – Pocahontas, mint Lady Rebecca, Simon de Passe munkája

Powhatanól a jelenlegi kedvenc lánya kezét, a béke megerősítésére. Tette mindezt annak ellenére, hogy Angliában már volt felesége. Az indiánok valószínűleg elvárták volna a kormányzótól, hogy többnejű legyen, Dale pedig azt tervezte, hogy a lányt majd leadja az egyik szolgájának, hasonlóan Powhatan szokásához. Az ügy kényessé vált, amikor Powhatan visszautasította az ajánlatot. A lánya ugyanis már férjnél volt, Powhatan pedig nem akarta visszavonni a meglévő házasságot Dale javára.

Pocahontas házassága szimbolizálta a fegyverszünetet, de nem ez volt a fegyverszünet valódi oka. A fegyverszünet igazi indoka a tárgyalások voltak, amit fokozott az idősödő Powhatan fogyatkozó érdeke a területek megvédésében. A házasság, ennek ellenére, kiváló propaganda volt a Virginia Társaságnak. A társaság embereket fizetett Virginia kolonizálására és további befektetőket keresett londoni arisztokraták, úriemberek és kereskedők személyében. Mi sem lehetett volna jobb fogás, minthogy azzal csábítani az embereket Virginiába, hogy személyesen is megismerkedhetnek Pocahontasszal, aki az indiánok sokasága közül először tért meg és csatlakozott az angol vállalatához. Pocahontas családi háttere és „hercegnő” léte,

valamint a rátermettsége, hogy megtanulja az angol szokásokat csalogatónak bizonyult. A társaság ezért felajánlotta, hogy anyagilag támogatja Pocahontas, John Rolfe és közös gyermekük, Thomas utazását Angliába.

Pocahontaszékkal tartott Uttamatomakkina, Powhatan tanácsadója és egyben Pocahontas sógora, és néhány fiatal indián nő. 1616. június 12-én érkeztek meg Plymouthba, majd onnan utaztak tovább Londonba. A Virginia Társaság elszállásolta és élelemmel látta el őket, ezenfelül Pocahontas felső tízezerhez illő ruháit is ők fedezték. A hajóút alatt Pocahontas azt is megtudta, hogy John Smith életben van, és Londonban tartózkodik.

Lady Elizabeth Dale, Sir Thomas Dale felesége, vezette be Pocahontast a londoni társaságba. A lány igazi szenzációként hatott az unatkozó glitterati⁹ körében. Portré is készült róla, annak ellenére, hogy az angol normák szerint nem számított igazán szépnek. A megjelenése azonban a legtöbb embert lenyűgözte. Jakab királlyal való találkozása alkalmával olyan méltóságteljesen és magabiztosan viselkedett, hogy a király meghívta őt a Vízkereszt ünneplésére. Azon az eseményen már az előkelőségek közé ültették. Időközben egy anglikán lelkész megkeresztelte Pocahontas indián kísérőit. Ez nem tetszett Uttamatomakkinnek, de a fiatal nők irányíthatóbbnak bizonyultak.

A látogatás a végéhez közeledett, a rossz idő azonban késleltette Pocahontas visszatérését Virginiába. Új szállást kaptak a közeli Brentford városában, ahol John Smith látogatást tett Pocahontasnál. John Smith feljegyzése szerint a lány azonnal elszomorodott, amint meglátta és elvonult a szobájába. Smith csak tünődött, hogy vajon mi bánthatja a lányt és várta, míg visszatér. Pocahontas 2-3 óra elteltével visszatért. A beszélgetés hamarosan szemrehányásba fordult át Pocahontas részéről, Smith-et az apja iránti tiszteletlenséggel vádolta. Smith, ennek a találkozásnak az egyetlen információforrása, ezen a ponton hirtelen befejezi feljegyzését.

A hajó, amivel Pocahontas és családja visszaindult Virginiába, 1617 márciusában hagyta el Londont. Az akkori pletykák szerint Pocahontas vonakodott elhagyni a várost, ahol ünnepelt volt, és mire a hajóval a Temze torkolatához értek, megbetegedett. Gravesend városában megkapta az utolsó kenetet és 21 évesen meghalt. A kis Thomas túl beteg volt ahhoz, hogy átutazzon az óceánon, ezért rokonainál maradt Angliában. Rolfe ezek után újra megnősült, született egy lánya,

⁹ Jelentése: gazdag és híres emberek, akik feltűnően és hivalkodóan vesznek részt fontos eseményeken

majd 2 év múlva meghalt. Az özvegyének apja fizette Thomas Rolfe útját Virginiába 1635-ben.

Thomasnak tudomása volt indián rokonairól annak ellenére, hogy Angliában nevelkedett. Miután megérkezett Virginiába, engedélyt kért a kormányzótól arra, hogy meglátogathassa őket az indiánok területein. Végül Thomas megnősült, és ha a család fákutatók helyesek, ő több ezer olyan ma élő embernek az őse, akik etnikailag nem vallják magukat indiánnak. Bezzeg arra büszkék, hogy Pocahontas „hercegnőtől” származnak, akít mindössze egy évszázaddal ezelőtt fedeztek fel újra.

Ábra 6 - Pocahontas és gyermeke

Pénzért cukorba mártva

Ebben a fejezetben szeretnék rátérni a Disney Stúdió által készített Pocahontas rajzfilmek elemzésére és az eredeti történettel való összehasonlítására.

A Disney rajzfilmeket gyakran tekintik ártalmatlan családi filmeknek¹⁰, a XXI. században azonban egyre több kutatás vizsgálja e rajzfilmek hatását a fiatal gyermekekre.¹¹ A National Association for the Education of Young Children (Nemzeti Egyesület a Fiatal Gyermekek Oktatásáért) szerint a gyerekekben 2-5 éves korukig fokozatosan tudatosodik a faj, a nép, a nem és a fogyatékos fogalma. Ezután már pontosan meg tudják határozni, hogy ki „fekete” és ki „fehér”. A faji és nemi sztereotípiákat a szüleiktől, a tanáraiktól és az őket körülvevő világtól tanulják. Ebbe a világba tartoznak a könyvek, amelyeket olvasnak nekik és a különböző rajzfilmek is. A gyerekek újra és újra megnézik ezeket a sokszor nemi és etnikai sztereotípiákkal telített filmeket, melyek hierarchikus kódjai ezáltal könnyen beleivódhatnak a tudatukba.¹²

Bár Disney-rajzfilmeknek nevezzük őket, maga Walt Disney csak 1966. decemberéig, a haláláig ellenőrizhette a gyártási folyamatokat. A legismertebb Disney-rajzfilmek azonban a 90-es években készültek. 2001-ben létrejött a Disney Hercegnők csapata, ami azóta több mint 25000 terméket dobott piacra.¹³

Ábra 7 – Disney hercegnők

¹⁰ Forrás: http://nhaeyc.org/newsletters/articles/Racism_in_Childrens_Movies.pdf 2011.04.25.

¹¹ A például a következő cikkek és tanulmányok: <http://sundial.csun.edu/2006/12/thenegativeeffectsofdisneyonchildren/> 2011.04.25.

¹² Forrás: http://nhaeyc.org/newsletters/articles/Racism_in_Childrens_Movies.pdf 2011.04.25.

¹³ Forrás: <http://www.familystudies.uconn.edu/undergraduate/honors/posters/Dawn%20England%20poster.pdf> 2011.04.25.

A Disney Hercegnők sorába tartozik Hófehérke, Hamupipóke, Csipkerózsika, Ariel, Belle, Jázmin, Pocahontas és Mulán. A csapat azóta bővült az első fekete hercegnővel, Tianával. Történeteik csak látszólag különböznek, az általuk felkínált szerepmoделlek között sok hasonlóság fedezhető fel.

A Disney Stúdió tehát megteremtette saját princessz-univerzumát. A rajzfilmjeire jellemző ideologizálás, fekete-fehér világlátás, klasszikus herceg-hercegnő párosítás Pocahontas történetéből (is) egy torz tündérmesét alkotott, elbagatellizálva az indián őslakosok és a telepések közötti valódi konfliktusokat és elferdítve az amerikai őslakosok hagyományait és életmódját.

Pocahontas – rajzfilm és valóság

Új kalandok után kutatva szállt John Smith kapitány Radcliff kormányzó hajójára, hogy megismerje az Újvilágot. Míg Radcliff kormányzó arany után kutatott, Smith találta meg a legnagyobb kincset: Pocahontast, a szépséges indiánlányt. Smith kapitányt azonnal elbűvölte a lány szépsége, koromfekete haja és kecses mozgása. Pocahontas sem tudta levenni a szemét a szőke hajú, kék szemű, délceg tengerészről, hiszen hozzá hasonlót még sohasem látott. Ámulva hallgatta Smith meséjét Angliáról, a „civilizált” életről, és annak csodálatos találmányairól. Pocahontas tudta jól, hogy John Smith az, akiről már oly sokszor álmodott. Szerelmesek lettek első látásra, s égtek a vágtyól, hogy újra és újra karjaikban tarthassák egymást.

Azonban az indiánok nem túrték meg földjeiken az új jövevényeket. El akarták üldözni a fehér embereket. A büszke Powhatan törzsfőnök készen állt, hogy harcba vezesse katonáit.

Pocahontas megtudta apja tervét és sűrű erdők közt rohant azon az éjjelen, hogy figyelmeztesse szerelmét. Egy féltékeny indián, aki követte Pocahontast, rátámadott Smithre. Smith szerencséjére őt is követte barátja, Thomas. Thomas engedelmeskedett a kormányzó parancsának, miszerint, ha valaki egy rézbőrűt lát, annak azt azonnal le kell lőnie. Kocoum, az indián, holtan rogyott a földre. Smith, hogy megmentse barátját az indiánok haragjától, magára vállalta a gyilkosságot. Powhatan elé vitték, aki ítéletet hirdetett. Az ítélet halál volt, még aznap hajnalban.

A hír hallatán, hogy Smith fogságba esett, a telepesek is fegyvert ragadtak. Radcliff kormányzónak ez pedig kapóra jött, mert meggyőződése volt, hogy az indiánok rejtegetik az aranyat, ami elhozhatná neki a várva várt dicsőséget.

Hajnalban az indián törzs kivonult egy sziklára, hogy végignézze a kivégzést. A telepesek lentről figyelték az események alakulását. Amikor Powhatan törzsfőnök lesújtani készült, az utolsó pillanatban Pocahontas életét kockáztatva John Smithre vetette magát. Meggyőzte apját a harc értelmetlenségéről. Powhatan törzsfőnök a megbékélést választotta, elengedték John Smith. Ekkor Radcliff meg akarta ragadni az alkalmat a támadásra, viszont a telepesek megtagadták a parancsot. Radcliff puskát ragadott és célba vette Powhatant. Smith ezt észrevette és a törzsfőnök elé ugrott. A találat őt érte. A telepesek a kormányzó ellen fordultak, többé már nem parancsolhatott nekik. Megkötözték és a hajó tömlőcébe vetették.

Smith túlélte ugyan a lövést, de csak akkor gyógyulhatott meg, ha minél előbb visszajut Angliába. Pocahontas és John Smith szerelme erejének köszönhetően béke lett az indiánok és a telepesek között. Az indiánok élelemmel látták el a telepeseket az útra, sőt, Powhatan törzsfőnök még a palástját is John Smithnek ajándékozta. Pocahontasnak választania kellett, megy, vagy marad. Úgy döntött, hogy otthon nagyobb szükség van rá, de tekintete azt sejteti: szívében mindig John Smithszel marad.

A kulturális impérializmus biztosítja és elmélyíti a másik kultúrák alárendelt státuszát. A bennszülött kultúrák esetében aláaknázza az integritásukat és a sajátosságaikat, alárendelteként asszimilálva őket a domináns kultúrába, aztán kliséket képez a *számára* a fontos kulturális elemeiből, hogy azokat később immár a domináns kultúra fogyasztói számára is elfogadható formában adja vissza. Ennek oka az, hogy domináns társadalmaknak általában gazdasági érdekük is fűződik a tőlük eltérő kultúrák elnyomásához. Ez nyomon követhető azon is, amit Disney művelte Pocahontas történetével.¹⁴

A rajzfilm egyértelműen angol-központú, bármit, ami nem egyezik meg az angol szokásokkal, primitívként és nevetségesként mutat be. Az angol telepesek mellett az indiánok világa egyszerű, babonás és tudatlan. Az indiánok

¹⁴ Forrás: http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/414/434/RUG01-001414434_2010_0001_AC.pdf
2011.05.02.

nyelvhasználatában is megmutatkozik ez a lebutítás. A Pamunkey indiánok a rajzfilmben az angol (vagy épp a magyar) nyelv legegyszerűbb formáit beszélik mint a saját nyelvüket. A nyelv alapszintű használata tehát nem abból adódik, hogy az indiánok még csak akkor tanulják az idegenek nyelvét. A képlet más: ebben a világban a választékosság az angoloknak jut.

Az angol Radcliff¹⁵ kormányzó a történet negatív figurája, elsősorban a kapzsisága miatt és mert féltékeny John Smithre. Szerintem ennél súlyosabb dolog azonban, hogy rasszista beszédeivel arra bátorítja embereit, hogy öljék meg az indiánokat. Többször nevezi őket vadembereknek, démonoknak, pogányoknak, söpredéknek és primitíveknek. Mivel ezek a szónoklatok a cselekmény mellékszálaihoz tartoznak, szinte észrevétlenül épülnek bele a történetbe. Radcliff ezekkel a szavakkal lelkesíti embereit:

Mind csupa bűzös senkiházi

Söpredék, söpredék!

Démon, ördög, öldd meg!

Söpredék, söpredék!

Na meddig várjunk még?

De írmagot se hagyj,

*hogy nyomuk se maradjon!*¹⁶

A Pocahontas c. rajzfilm rendezője, Eric Goldberg a következőket nyilatkozta: Az Aladin után azzal vádoltak bennünket, hogy a rajzfilm túl fehér és rasszista, a Pocahontas után pedig azzal, hogy politikailag túl korrekt. Ez számomra haladás.¹⁷ Véleményem szerint erről a rajzfilmről igazán nem mondható, hogy politikailag korrekt. Itt nem csak a rendező reakciója a felháborító, hanem maga a kritika is. A rajzfilmben faji sztereotípiák sokaságát fedezhetjük fel, melyeket a Disney még inkább megerősít. Ráadásul a rajzfilmek célközönsége, a gyerekek, is képesek felismerni ezeket.

¹⁵ John Radcliff valóban Virginia kormányzója volt, viszont már 1609-ben meghalt, mielőtt még John Smith és Pocahontas találkozott volna

¹⁶ A teljes szöveg magyarul: <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/27048/mesedalok/pocahontas:-harcidobok-ii-zeneszoveg.html> 2011.04.20.

Az eredeti angol szöveg: <http://www.stlyrics.com/songs/d/disney6472/savages512091.html> 2011.04.20.

¹⁷ Forrás: http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/414/434/RUG01-001414434_2010_0001_AC.pdf 2011.05.02.

A Disney-nek köszönhetően John Smithre mindenki úgy emlékszik, mint a magas, szőke, jóképű kapitányra, akít a kalandvágya hajt az Újvilágba. Radcliff-fel ellentétben őt nem érdekli az indiánok aranya, mindig bátor és hősies. Pocahontasszal első látásra egymásba szeretnek.

Ábra 8 – Smith kapitány és Pocahontas

Tehát tulajdonképpen egymás külsőjébe szerettek bele. A lány persze egyből beszéli és megérti a kapitány nyelvét, aki felvilágosítja, hogy azért jöttek, hogy megmutassák, hogyan kell *helyesen* művelni a földeket. Figyelmes gesztus egy *városi* kapitánytól. Pocahontas pedig arra tanítja a kapitányt, hogy harmóniában éljen a természettel. Ezután kézen fogva ugrálnak egyik szikláról a másikra közösen énekelve. A Disney univerzumában ilyen könnyen megy minden.

Pocahontas története abban is különbözik az őt megelőző Disney hercegnőkétől, hogy a mese végén el kell válnia szerelmétől. A nagy döntés meghozatala előtt azzal érvel, hogy rá az otthonában van szükség, és ezért a törzsével marad. Mint ahogyan az a dolgozatom előző fejezetéből kiderült, Pocahontas a törzsén belül nem töltött be különösen fontos szerepet, viszont egy igazi amerikai hazafihoz hasonlóan kötelességtudóan a hazáját választja a szerelem helyett. A rajzfilm végén a telepesek elhajóznak, mintha mi sem történt volna, nyomtalanul. A Disney stúdió ezeknél a jeleneteknél is elrugaszkodott a valóságtól.

A Disney Stúdió nem hagyhatta, hogy Pocahontas története boldog befejezés nélkül érjen véget. Ezért 3 évvel később elkészítették a rajzfilm második részét, *Pocahontas – Vár egy új világ* címmel. A cselekmény fő helyszíne Anglia, ahová Pocahontas nagykövetként érkezik és sikeresen helyt áll az őt érő megpróbáltatásokon. Végül John Rolfe-fal kézen fogva visszatérnek Virginiába.

A történet szálait aprólékosan felfejtve újabb képtelenségeket fedezhetünk fel a rajzfilmben.

John Rolfe, akiről tudjuk, hogy valójában dohánykereskedő volt, királyi küldöttként érkezik Jamestownba. Feladata, hogy az indiánok törzsfőnökét Angliába vigye diplomáciai tárgyalások céljából. Powhatan törzsfőnök azonban nem hajlandó vele tartani. Pocahontas azonban lelkesedik az ötlettől és a törzsbéliek is támogatják, hiszen Pocahontas kitűnően beszéli az angolok nyelvét. John Rolfe eleinte vonakodik a gondolattól, hogy egy nővel térjen haza, de belátja, hogy más módon nem tudja teljesíteni mélyen tisztelt királya akaratát. Eközben Radcliff Angliában elfogató parancsot ad ki John Smith ellen hazaárulás vádjával. Ezenfelül engedélyt próbál kicsikarni Jakab királytól, hogy újra megtámadhassa az indiánokat. A király igen befolyásolhatónak tűnik az ügyben, felesége tanácsára azonban úgy dönt, hogy megvárja az indiánok nagykövetét.

Pocahontast londoni útjára elkíséri Utomatomaki, akit a londoniak csak Utinak hívnak, aki visszautasítja az ajánlatot, hogy lovaskocsival utazzon, inkább futva halad mögöttük. Pocahontas, aki eddig mindig mezítláb járt, most mokaszint húz, hiszen mégsem járhat London utcáin mezítláb. Csodálkozó tömeg kíséri a lányt, ahogy az énekelve szökell végig az új utcákon. Még Shakespeare is a tömegben áll, akinek a kezébe egy koponya esik, ekkor azt mondja, lenni vagy nem lenni, és azonnal papírra is veti.¹⁸

Mivel John Rolfe nem teljesítette kifogástalanul a küldetését, ezért a király azt parancsolja, hogy vigye el magával Pocahontast a vadászbál nevű ünnepségre. Itt majd bebizonyíthatja, hogy milyen civilizált, és ha megfelel ezen a próbatételen, akkor megállítja a Jamestownba készülő flottát. Pocahontas a népe érdekében hajlandó megtanulni az angol illemszabályokat és angol öltözetet viselni.

Itt is észrevehető a történelmi tények elferdítése, hiszen igaz, hogy Pocahontas megtanulta az angol etikettet és felvette az angol szokásokat, de ez mind a fogoly létéből adódott és nem azért, mert ezáltal meg tudta volna menteni saját népét.

Ábra 9 – Pocahontas angol ruhában

¹⁸ Shakespeare már jóval Pocahontas érkezése előtt, 1602-ben megírta Hamlett c. drámáját

Pocahontast ekkor öltöztetik először angol ruhákba, sőt az arcát még be is púderezik. Így a bőrszíne már nem olyan feltűnően sötét. A rajzfilmben végig követhető, ahogy Pocahontas bőrszíne ettől függetlenül egyre világosodik.

Ábra 10 – Pocahontas fűzőt kap

A vadászbálon Radcliff törbe csalja Pocahontast. Medvetáncoltatás szervezett a brit elit szórakoztatására, Pocahontas pedig nem tudta tétlenül nézni, ahogyan kínozzák az állatot. Védelmébe vette a védetlen állatot és a királyt barbárnak nevezte, ezért pedig tömlöcbe vetették. Ekkor felbukkan újra John Smith és John Rolfe- fal közösen kiszabadítják Pocahontast a Towerből. Már itt megmutatkoznak az ellentétek a két férfi között. Még John Smith kalandvágyó és vakmerő, addig John Rolfe bár kétségtelenül bátor, inkább ragaszkodik a megszokott formákhoz. Pocahontas az mellett, hogy azon fáradozik, hogy népét megmentse, folyamatosan a két férfi között őrlődik. Az életét kockáztatva ismét a király elé áll, meggyőzi őt arról, hogy a földjükön nincs arany és hogy Radcliff mindvégig hazudott. A flotta azonban már útnak indul, de a hősöket ez sem tántorítja el. Radcliff hajója után erednek, ahol John Smith és Radcliff farkasszemet néznek és küzdenek egymással a zuhogó esőben. Amikor már úgy tűnik, hogy Radcliff kerül ki győztesen, John Rolfe egy ügyes trükkel megmenti Smith életét. Ekkor újra kisüt a nap.

Amikor visszatérnek a partra Radcliffet letartóztatják. Smith-et felmentik a vádak alól és kap egy saját hajót.

John Rolfe-ből udvari főtanácsos lesz, eközben Pocahontasszal nem történik semmi. Smith reménykedik, hogy Pocahontasszal folytatódna közös kalandjaik, de a lány elutasítja. Hazaindul, a hajón pedig már várja John Rolfe, így az ő szerelmük beteljesül.

Ábra 11 – John Rolfe, Pocahontas és John Smith

Pocahontas nyakékének fontos szimbolikus szerepe van a rajzfilmben. Ezt édesanyja hagyja rá, ezért különösen fontos a számára. Amikor azon a bizonyos éjszakán Thomas megöli Kocoumot, az indián férfi utolsó erejéből a nyakékbe próbál kapaszkodni, ami így elszakad. Pocahontas állatkái, a mosómedve és a kolibri, később összefűzik a nyakláncot és átadják a lánynak. A történet folytatásában, amikor Pocahontas a vadászbálhoz készülődik, leveszi a nyakláncot és egy a ruhájához illőt tesz fel helyette. Így már teljes volt az öltözéke. A saját nyakláncát visszakapja John Rolfe-től, amikor a fogság után a királyhoz megy. Ez a játék a nyakláncokkal szimbolizálja Pocahontas viszonyát az angolokkal.

Ábra 12 – Pocahontas nyakéke

Az eredeti történet tragikus elemeit kihagyták a rajzfilm változatból. A producer, James Pentecost, azzal reagált erre a kritikára, hogy az eredeti történet túl hosszú lett volna és túl sok benne az ellentmondás. Persze, nem mondhatta azt, hogy őslakosok kultúráját meggyalázták, annak érdekében, hogy az amerikai fogyasztói társadalomnak egy eladható Pocahontast kínáljanak.

Pocahontas a Disney nő alakjai között

Pocahontas a többi Disney hercegnőhöz képest igencsak aktív szereplő. A Disney rajzfilmekben általában csak a gonosz mostohák rendelkeznek hatalommal (pl.: Ursula *A kis hableányban*, a mostoha a *Hófehérkében* és a *Hamupipőkében*). Mégis az ő Disney története is úgy végződik, hogy a kalandok helyett a biztonságot választja. Példát mutatva, hogy a nőknek igenis otthon a helyük.

A Disney hercegnők kinézete az évtizedek során fokozatosan az ötvenes években népszerű „aranyos szomszéd lány” típustól (pl. Hófehérke) a kilencvenes évek idealizált szupermodell-alkatú nője felé haladt. Ezt a változást követte a szoknyáik hosszúsága is. A Disney hercegnők között Pocahontas már egy igazi egzotikum. Ehhez nem csak a bőrszíne, de a kinézete is hozzájárul. A hosszú lábaival, a karcsú derekával és a dús ajkaival – akár egy Barbiebaba. Testfelépítése mindazonáltal abból a szempontból követi a Disney hercegnők hagyományát, hogy a nőies jegyek eltúlzott és a hús-vér nők többsége számára elérhetetlen módon nyilvánulnak meg alkatában. A rajzfilmalak a eltúlzott szexuális vonzósága pedig még ijesztőbb, ha belegondolunk, hogy az igazi Pocahontas tulajdonképpen még kislány volt, amikor a telepések Virginiába érkeztek.

Pocahontas amerikai őslakos és nő mivoltából ered az önfeláldozósága, nem pedig személyiségéből. Ezzel tulajdonképpen a *Pillangókisasszony* óta ismert

Ábra 13 – Disney hercegnők

sztereotípiát ismétli: az egzotikus lány kézségesen feláldozza magát a szeretett nyugati fehér férfiért, aminek láttán a nyugati közönség elolvad. Feláldozná magát a szeretett férfi életéért és lemond a lehetőségről, hogy Angilába utazzon.

Pocahontas, akárcsak Cso-cso-szán, testét, nemét, fáját fetiszizálták a fogyasztói kultúra elvárásainak megfelelően és ezáltal kiárusították az indián nőket.

Pocahontas, ahogyan ők látják

Pocahontas alakja nem csak a Disney rajzfilmekben tűnik fel, más szerzőket is megihletett.

Peggy Lee, amerikai fehér jazz és pop énekesnő, *Fever* c. számában jelenik meg újra Pocahontas. A nagysikerű slágert 40 évvel a rajzfilm elkészülése előtt hallhatta a közönség.¹⁹ Így hangzik a vonatkozó versszak:

Captain Smith and Pocahontas
Had a very mad affair
When her daddy tried to kill him
She said, "Daddy oh don't you dare"

He gives me fever with his kisses
Fever when he holds me tight
Fever, I'm his missus
*And daddy won't you treat him right?*²⁰

Smith kapiány és Pocahontas
Viszonya elég vihatos volt
Amikor az apja meg akarta ölni
Azt mondta (Pocahontas), apu, ó, ne merészeld!

Tűzbehoz a csókjaival
Tűzbe, amikor szorosán átölel
Tűzbe, én vagyok az ő asszonya
És apu ugye jól fogsz bánni vele?

A dalszövegben felbukkan még Rómeó és Júlia, mint szerelmespár, és Pocahontas és John Smith is tulajdonképpen szerelmespárként van említve. Úgy,

¹⁹ A *Fever* c. szám 1958-ban jelent meg. Adatok: <http://www.peggylee.com/solos/charts.html> 2011.04.27.

²⁰ A teljes dalszöveg: <http://www.metrolyrics.com/fever-lyrics-peggy-lee.html> 2011.04.27.

ahogyan azt John Smith a harmadik feljegyzésében leírta, és ahogyan a hagyományban rögzült.

A nagyszerű *Addams Family* második részében Wednesday és Pugsley nyári táborba mennek. A táborban színjátékot szerveznek, amit majd a záró műsoron adnak elő a gyerekek. Wednesday nem rajong az ötletért, magáért a táborért sem, sőt őt sem különösebben kedvelik a szervezők (azzal büntetik, hogy Disney rajzfilmeket kell néznie). A színjátékon egy hálaadási ünnepséget mutatnak be, ahol a telepések vendégül látják az indiánokat. Pocahontas szerepét Wednesday kapja, még a telepések vezetőjét a tábori riválisa. Wednesday egy ideig színleli, hogy élvezi a színjátszást, majd a bemutató napján a színpadon elszabadul a pokol. Wednesday

Pocahontasként monológjában előrevetíti az **Ábra 14 – Wednesday, mint Pocahontas** indiánok és a telepések jövőjét (pl: *még néhány év és az én népem rezervátumokba kényszerül, a tieid pedig koktélokot isznak*). Azok alapján, amiket előrelátott, úgy dönt, hogy inkább földig égeti a telepések lakóhelyét. Wednesday így írja át a forgatókönyvet. Miután a táborlakók fáklyákkal meggyújtják a díszletet, hatalmas pánik tör ki a színpadon és a nézőtéren egyaránt. Wednesday elégedetten nézi terve sikeres megvalósulását.

A film sajátos humorával és társadalomkritikai élével teljesen jól összeegyeztethető ez az adaptáció, annak ellenére, hogy valóságalapja nincs. Wednesdayt senki nem veszi komolyan a táborban, a monológjának sajnos ezért kisebb hatása van, mint a cselekedeteinek.

A 2009-es év egyik legnagyobb filmszenzációja James Cameron *Avatar* c. filmje volt. A rendező maga írta a forgatókönyvet, 11 éven keresztül. A történet a XXII. század közepén játszódik, amikor az emberiség egy értékes ásvány után kutatott a Pandora nevű bolygón. A bolygóra folyamatosan bányászokat küldtek, akinek a terjeszkedése veszélyeztette az őslakos na'vi törzs létezését. Az emberek erőszakos terjeszkedése fokozatosan szűkítette a nav'ik életterét. A na'vik genetikailag módosult humanoid lények, akiknek saját nyelvük van és különös harmóniában élnek a természettel.

Jake Sully, egy hadirokkant amerikai katona, egy ilyen navi testben kerül a Pandora bolygóra néhány társával együtt, hogy tanulmányozzák a navik szokásait. Jake vállalkozik rá, hogy egy avatár testben beépül a na'vik közé. Egy expedíció során azonban megtámadja egy ragadozó és leszakad a társaitól. Neytiri, a na'vi törzsfőnök lánya, megmenti őt és elviszi a törzséhez. A törzs először bizalmatlanul fogadja az idegent, akinek lassan sikerül beilleszkednie közéjük.

Jake gyakran kapcsolgat a valódi teste és az avatárja között. Kezdetben együttműködik a katonákkal, akik arra készülnek, hogy megtámadják a na'vik törzsében fontos szerepet betöltő Hometree-t, mivel az a vidék a keresett ásványban a leggazdagabb. Azonban Jake egyre inkább egy na'vi szemével látja a világot, ráadásul beleszeret Neytiribe. Ezért amikor a támadások megindulnak, Jake átáll a na'vik oldalára. A harcok mindkét oldalról nagy áldozatokat követelnek. Végül az összes emberi lényt kiűzik a Pandoráról. Jake pedig egy szertartás során örökre átfőrmálódik az emberi testéből az avatárjába.

Ez lenne dióhéjban az Avatar c. film története. Kétségtelül sok eredeti és egyéni ötlet van benne, mégis megfigyelhetők bizonyos párhuzamok a Pocahontas c. rajzfilm szereplői és a film szereplői között, sőt a történetek is hasonlóak. Mindkettőben adott egy fiatal, bátor férfi, aki elutazik az ismeretlenbe. Egy gonosz kapitány, aki irányítani próbálja, de ő ellenszegül a parancsainak. Közös motívum még más földjének a kihasználása, kísérlet egy nép kiirtására. Aztán ott a lány, aki szerelembe esik az idegen férfival, mégis fontos számára a népe védelme és biztonsága. És egy törzsfőnök, aki bár szigorú, lánya kedvéért mégis megbarátkozik az idegennel.

Véleményem szerint az ilyen formában lecsupaszított történetmagot James Camaron ügyesebben keltette életre, mint a Disney Stúdió. Annak ellenére, hogy a science fiction és a rajzfilm is tulajdonképpen fikció, az Avatar

rendezőjét nem érhetik vádak a történelmi pontatlanságot illetően. Miközben a szemünket elkápráztatják a 3D-s effektek, addig a filmben ugyanúgy megtalálható az impérializmus és a rasszizmus, és azok kritikája is.

Ábra 15 – Pocahontas vs. Avatar

Befejezés

Összegzésként szeretném elmondani, hogy fontosnak tartom azt, hogy mindenki megismerje Pocahontas igazi történetét és ne tévessze meg a Disney cukorba mártott verziója. Véleményem szerint ez egy igazán tanulságos történet. Nemcsak erkölcsi tanulságokat találhatunk benne, hanem példát arra is, hogy hogyan képes kihasználni egy közösség egy védtelen embert a saját jólétének biztosítása érdekében. Hiszen nem a Disney volt az első, aki Pocahontas történetét bizonyos okok miatt másképp magyarázta. Ezenkívül fontosnak tartom megismerni más indián nők történeteit is, amik még a mai napig homályban vannak.

Tanulságos magának az elferdítésnek is a története, mert alapvetően jellemzi a kortárs globalizált fogyasztói társadalmat és a nyugati civilizáció arrogáns imperializmusát. Egy fiatal lány szenvedésének történetét lesarkítva, sztereotípiákkal és ferdítésekkel tették fogyaszthatóvá az amerikai és az európai társadalomnak egyaránt.

A kutatásom folytatásaként keresnék még olyan filmeket, meséket, könyveket is akár, amelyek igaz történeten alapulnak (mint ahogyan azt a Disney is állítja a Pocahontasról) és hasonló szempontok alapján vizsgálnám azokat is. Olyan irányt is el tudok képzelni, ahol Pocahontashoz hasonlóan a többi Disney hercegnő történetét is részletesen elemezném.

A későbbiekben szeretnék még foglalkozni a társadalmi nem kutatással, szeretném elhagyni ezt a Disney világot és a dolgozatom során megismert faji és nemi sztereotípiákat más kontextusokban is vizsgálni, még többet megismerni és elemezni. A jövőben pedig az adott szituációkban mindig felszólalni és lázadni a faji és a nemi sztereotípiák és alkalmazói ellen.

Felhasznált források jegyzéke:

Felhasznált irodalom:

Brown Tindall, George és Shi, David E. – America – A Narrative history, W W Norton & Company, 1984, negyedik kiadás

Helen C. Rountree tanulmánya: *The Hostage Who Became Famous* in *Sifters – Native American Women's Life*, Oxford University Press, 2001

Internetes hivatkozások:

http://www.blackhistory.com/cgi-bin/blog.cgi?blog_id=63228&cid=56 2011.04.30.

http://www.preservationvirginia.org/rediscovery/page.php?page_id=22 2011.04.27.

http://www.preservationvirginia.org/rediscovery/page.php?page_id=184 2011.04.27.

http://www.encyclopediavirginia.org/Argall_Samuel_bap_1580-1626 2011.03.03.

http://nhaeyc.org/newsletters/articles/Racism_in_Childrens_Movies.pdf 2011.04.25.

<http://sundial.csun.edu/2006/12/thenegativeeffectsofdisneyonchildren/> 2011.04.25.

<http://www.familystudies.uconn.edu/undergraduate/honors/posters/Dawn%20England%20poster.pdf> 2011.04.25.

<http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/27048/mesedalok/pocahontas:-harci-dobok-ii-zeneszoveg.html> 2011.04.20.

<http://www.stlyrics.com/songs/d/disney6472/savages512091.html> 2011.04.20.

<http://www.peggylee.com/solos/charts.html> 2011.04.27.

<http://www.metrolyrics.com/fever-lyrics-peggy-lee.html> 2011.04.27.

<http://www.vahistorical.org/cole/3.3.htm> 2011.03.20.

http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/414/434/RUG01-01414434_2010_0001_AC.pdf 2011.05.02.

Filmes források:

Pocahontas, Disney stúdió, 1995

Pocahontas – Vár egy új világ, Disney stúdió, 1998

Addams family 2, Paramount Pictures, 1993

Avatar, Twentieth century–Fox Film Corporation, 2009

Ábrák jegyzéke:

1. ábra – Pocahontas – <http://www.polyvore.com> 2011.05.02.
2. ábra – Pocahontas szobra Jamestownban – <http://www.williamsburgprivatetours.com> 2011.05.02.
3. ábra – John Smith portréja – <http://www.hcpsocialstudies.com> 2011.05.02.
4. ábra – Pocahontas megkeresztelése – <http://www.bridget.hu> 2011.05.02.
5. ábra – Pocahontas, mint Lady Rebecca, Simon de Passe munkája – <http://www.niahd.wm.edu> 2011.05.02.
6. ábra – Pocahontas és gyermeke – <http://www.williamsburgprivatetours.com> 2011.05.02.
7. ábra – Disney hercegnők – <http://www.revitalsalomon.blogspot.com> 2011.05.02.
8. ábra – Smith kapitány és Pocahontas – <http://www.imagesdisney.com> 2011.05.02.
9. ábra – Pocahontas angol ruhában – <http://www.disney.wikia.com> 2011.05.02.
10. ábra – Pocahontas fűzőt kap – <http://www.fanpop.com> 2011.05.02.
11. ábra – John Rolfe, Pocahontas, John Smith - <http://www.desenhosanimadospt.blogspot.com> 2011.05.02.
12. ábra – Pocahontas nyakéke – <http://www.mollysmessages.blogspot.com> 2011.05.02.
13. ábra – Disney hercegnők – <http://www.wingsofjustice.com> 2011.05.02.
14. ábra – Wednesday, mint Pocahontas – <http://www.nanila.livejournal.com> 2011.05.02.
15. ábra – Pocahontas vs. Avatar – <http://www.9gag.com> 2011.05.02.